

Η ατμοσφαιρική της βίας υπό συνθήκες συνυφασμένων κρίσεων

Περίληψη: Το παρόν άρθρο πραγματεύεται την ατμοσφαιρική εννοιολόγηση της έμφυλης-φυλετικοποιημένης βίας, η οποία συνδέεται με τη μαύρη φεμινιστική σκέψη με την ύπαρξη και λειτουργία πολλαπλών, συνυφασμένων συστημάτων καταπίεσης. Παρουσιάζει μια διαθεματική προσέγγιση η οποία αποφεύγει την απομόνωση περιστατικών βίας από τις δομές, τους θεσμούς, τις υλικές, συναισθηματικές και αναπαραστατικές οικονομίες στο εσωτερικό των οποίων λαμβάνει χώρα η διαπροσωπική βία. Έπειτα, το άρθρο συνδέει την ατμοσφαιρική της βίας με την ηγεμονία του φύλου, το οποίο υπό μια τρανσφεμινιστική οπτική αποφαίνεται να αποτελεί όχι μόνο τη βάση ή την αφορμή βίαιων πράξεων, αλλά να αποτελεί βία. Τελικά, το άρθρο προτείνει ότι μια διαθεματική προσέγγιση καθιστά δυνατή την κριτική αντίληψη των λογοθετικών διάκενων μεταξύ των διαφόρων δηλωμένων και αδήλωτων κρίσεων και την αποπνικτική και αιφνιδιαστική βία που τις διαθρώνει.

Η ατμοσφαιρική της βίας υπό συνθήκες συνυφασμένων κρίσεων¹

Τώρα τελευταία, η έμφυλη βία και η σεξουαλική παρενόχληση (ιδιαίτερα στον εργασιακό χώρο) φέρεται να αποτελεί επίκαιρο θέμα στη δημοσιότητα· αλλά αυτό με κάνει να σκεφτώ πως η δημοσιότητα πρέπει να είναι έμφυλα δομημένη, εάν ένα φαινόμενο που συγκροτεί την καθημερινότητα της πλειοψηφίας των ανθρώπων του κόσμου (στην οικογένεια, στις ερωτικές σχέσεις, στον δρόμο, στα μέσα μαζικής μετακίνησης, στον εργασιακό χώρο, στο πανεπιστήμιο, στην εκπαίδευση – βασικά, παντού) και καθορίζει όχι μόνο τις στοιχειώδες κινήσεις μας στον χώρο αλλά και τους τρόπους που βιώνουμε τον χρόνο (μέρα ή νύχτα, ανεξαρτήτως της ώρας, διασχίζω το πάρκο να πάω σπίτι μου; μήνες ή χρόνια προσπαθώ να ανασυγκροτήσω την εαυτή μου, τη σταδιοδρομία μου, τις σχέσεις μου, τη σωματική μου ακεραιότητα, την επιθυμία ή τη σεξουαλικότητά μου κατόπιν διαφόρων, πολλαπλών, αλλά και επαναλαμβανόμενων επιθέσεων);· εάν ένα τόσο καθοριστικό φαινόμενο χρειάζεται να αναγνωριστεί ως υπαρκτό από τους (ετεροφυλόφιλους) άντρες για να θεωρηθεί «επίκαιρο» – για να γίνει «θέμα» (προς αναγνώριση αλλά και προς αμφισβήτηση), για να «δημοσιοποιηθεί»–, τότε η έννοια του δημόσιου – του δημόσιου χώρου, δημόσιου ενδιαφέροντος, της δημόσιας εθνικής και διεθνικής πολιτικής– πρέπει να είναι βαθιά, ριζικά, έμφυλα κατασκευασμένη.

Κατά πόσο αυτό που ονομάζουμε έμφυλη βία είναι κάτι που χρειάζεται να έρθει στο φως της ημέρας; Επειδή με το φως της ημέρας (μεταξύ άλλων χρόνων) αναπαράγεται. Επιβάλλεται ως επιζούσες, επιζώντες και επιζώντα της να απαρτημήσουμε τα βιώματά μας, έτσι ώστε η έμφυλη

βία να αναγνωριστεί, και ως εκ τούτου να αφανιστεί ως κοινωνική πραγματικότητα; Χωρίς, ασφαλώς, να με βρίσκουν απέναντι, θεωρώ ότι οι κινήσεις ορατοποίησης στηρίζονται σε μια περιστασιακή αντίληψη της βίας η οποία κατά βάση θεωρεί τη βία ως μια δυσλειτουργική εξαίρεση μιας κατά τα άλλα φυσιολογικής κανονικότητας. Αυτή η κανονικότητα δεν είναι μόνο έμφυλα δομημένη· είναι ο ορισμός του φύλου. Αποτελεί μέρος ενός συνονθυλεύματος καταπιέσεων, οι οποίες, αν έχουνε κάποιο κοινό στοιχείο, είναι η βία.

Η σωματοποίηση της βίας σε όλες τις εκφάνσεις της αλλά και η ενσώματη αντίσταση σε αυτήν καθιστούν το αντικείμενο και το διακύβευμα μιας φιλοσοφικής προσέγγισης, με ρίζες στον μαύρο φεμινισμό του δέκατου ένατου αιώνα. Στοιχεία της έχουν διαδοθεί μέσω της έννοιας της «διαθεματικότητας» (intersectionality), η οποία έννοια καθιστά ορατό πως η αναπαράσταση της βίας μέσω ηγεμονικών (αλλά και κριτικών και κινηματικών) κατηγοριών αυτή καθ' αυτή καθιστά βία, συσκοτίζοντας τα βιώματα «πολλαπλά καταπιεσμένων» (multiply oppressed) υποκειμένων. Συγκεκριμένα, η Angela Harris (1990) επικρίνει ουσιαστικές αντιλήψεις της κατηγορίας «γυναίκα» βασισμένες στο φυλετικό προνόμιο και της κατηγορίας «μαύρος» βασισμένες στο έμφυλο προνόμιο, στις οποίες «το βίωμα μαύρων γυναικών πάντοτε, αναγκαστικά θα κατακερματίζεται πριν υποβληθεί σε ανάλυση, καθώς αυτοί που ενδιαφέρονται μόνο για τη φυλή' και εκείνοι που ενδιαφέρονται μόνο για το φύλο' παίρνουν τα ξεχωριστά τους θραύσματα από τις ζωές μας» (σ.589, δική μου μετάφραση). Η μεθοδολογική προσέγγιση της διαθεματικότητας εξετάζει πώς κατασκευάζονται οι κατηγορίες αντίληψης, ταυτότητας, καταπίεσης

και αντίστασης, και συγκεκριμένα πώς δομούνται μέσω διαδικασιών αναπαραστατικής βίας. Πανταχού παρούσα σε ένα αποικιακό, φυλετικό κράτος η βία ενάντια σε πολλαπλά καταπιεσμένες ομάδες αναπαράγεται και στο εσωτερικό κοινωνικών κινημάτων τα οποία βασίζονται, ουσιαστικά, σε ηγεμονικές κατηγορίες του απελευθερωτικού αγώνα και του πρότυπου αγωνιστή. Διάχυτη, εμβριθής, ακατανόητη, η βία καθιστά αποπνικτική την ατμόσφαιρα.

Η ατμοσφαιρική βία

Ως επί των πλείστον, οι σχετικές επιστημονικές μελέτες βασίζονται στην παραδοχή ότι η έμφυλη βία αποτελείται από περιστατικά ή επεισόδια με συγκεκριμένες χρόνο-χωρικές διαστάσεις (π.χ., σε έχει δειρίει πρώην ή νυν σύντροφος σου; πόσες φορές; η επίθεση που δέχτηκες έλαβε χώρα στον ιδιωτικό ή στον δημόσιο χώρο; στη σχολή ή σε μπαράκι; πόσες φορές σε έχουν βιάσει από τα δεκαπέντε σου; κ.ο.κ.). Τέτοια ερωτήματα –βασιζόμενα σε μια περιστασιακή εννοιολόγηση της βίας– κατακερματίζουν σε επεισόδια τη συνεκτικότητα της καθημερινότητάς μας, ως εκ τούτου ταυτόχρονα αναπαράγοντας αλλά και συσκοτίζοντας τη βία. Η διττή τους και αντιφατική ενέργεια οφείλεται στην υλική αντίθεση ότι η βία αυτή καθ' αυτή βιώνεται, παράδοξως, ως ταυτόχρονα αποπνικτικά τετριμμένη αλλά και αφνιδιαστικά εκρηκτική. Οι θεωρητικοί Kimberlé Williams Crenshaw (1991) και Angela Harris (1990) πραγματεύονται την έννοια της ατμοσφαιρικής βίας ως άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη πολλαπλών, συνυφασμένων συστημάτων καταπίεσης. Ο κατακερματισμός της βίας και η ακόλουθη συσκότισή της ως ατμοσφαιρική, οφείλεται σε μια ουσιοκρατική, αναγωγική και εξουσιαστική κατηγοριοποίηση, το παράγωγο ψευδών αμοιβαίων εξαιρέσεων βάσει μισογυνισμού και ρατσισμού. Δεν είναι σύμπτωση ότι η διαθεματική προσέγγιση πηγάζει, στη μαύρη φεμινιστική σκέψη, από πολιτικές και θεωρητικές προσπάθειες ανάδειξης και καταπολέμησης των πολλαπλών μορφών της βίας: διαπροσωπική, θεσμική, δομική, αναπαραστασιακή, επιστημολογική, νομικό-κοινωνική και αναπαραγωγική (May, 2015, σ. 83, σ. 52, σ. 56-58). Επιπλέον, ο αγώνας φυλετικοποιημένων γυναικών στο εσωτερικό και στα σύνορα των ΗΠΑ ενάντια στη βία διατέλεσε σημαντικός παράγοντας στην εξάπλωση και εκβάθυνση της διαθεματικότητας ως πολιτικής αρχής φεμινιστικών και αντιρατσιστικών κινημάτων (INCITE!, 2006 · Crenshaw & Ritchie, 2015).

Παρ' όλα αυτά, μια ποσοτική (και ενδεχομένως μια θετικιστική) μεθοδολογία εξακολουθεί να είναι κυρίαρχη στον υποκλάδο της μελέτης της έμφυλης βίας, ενώ ο θετικισμός, γενικότερα, έχει επικριθεί από τη φεμινιστική και τη μεταποικιακή θεωρία. Στον βαθμό που η έμφυλη βία έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας αλλά και διακρατικής θεσμικής διαχείρισης, εντάσσεται σε μια θετικιστική και ουσιοκρατική αντίληψη της επιστήμης αλλά και του φύλου, η οποία ωθεί μια βελτιωτική πολιτική «ισότητας» των έμφυλων σχέσεων, ή των σχέσεων ανάμεσα στα «δύο φύλα». Μετά από τη δεκαετία των γυναικών (1975-1985) και ακολουθώντας τις Προτάσεις του Ναϊρόμπι (United Nations, 1985), η Διακήρυξη για την Εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών (United Nations General Assembly, 1993) αποτελεί το πλαίσιο της θεσμικής, βιοπολιτικής διαχείρισης της έμφυλης βίας. Αυτό που έχει ενδιαφέρον είναι ότι, ενώ στηρίζει την παραδοχή ότι συγκεκριμένες γυναίκες είναι ιδιαίτερα εύλωτες στη βία,² η εννοιολόγηση της «έμφυλης βίας» που προτείνει συγγείη την έμφυλη βία με τη βία εναντίον των γυναικών.³ Ωστόσο, οι συνθήκες που περιγράφει ως δομικά ή θεσμικά συνυφασμένες με την έμφυλη βία δεν περιορίζονται στις γυναίκες ως θύματα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τον διαχωρισμό μεταξύ «πολιτικής» βίας (η οποία παρουσιάζεται ως έμφυλα ουδέτερη) και «έμφυλης» βίας (η οποία ταυτίζεται με τις «γυναίκες»), κάτι που έχει κατακριθεί στις φεμινιστικές μελέτες διεθνικών σχέσεων, ειδικότερα σε σχέση με την έννοια της «έμφυλης βίας ως όπλο πολέμου» (Chinkin, 2009, σ. 75-81 · Moshan, 1998, σ. 156). Το γεγονός ότι η έμφυλη βία διαχωρίζεται από τη γενοκτονία ενώ έχει αναγνωρισθεί ως εργαλείο της σημαίνει ότι γενοκτονίες εναντίον των γυναικών δεν αναγνωρίζονται ως τέτοιες, ιδιαίτερα λόγω της αποικιακής κατασκευής τους ως κοινωνικά νεκρές (Lagarde y de los Ríos, 2009, σ. xxiii · Smith, 2005).

Έχει σημασία ότι το Καταστατικό της Ρώμης, που θεσμοθετεί τη διεθνή αντιμετώπιση της γενοκτονίας και των εγκλημάτων πολέμου, ορίζει το φύλο βάσει της ιδεολογίας του σεξουαλικού διμορφισμού, όπως δηλαδή το φύλο εννοείται στο εκάστοτε ηγεμονικό κοινωνικό συγκείμενο.⁴ Αποκλείοντας τις επιθέσεις, την κακοποίηση ή και εξάλειψη τρανς και κουίρ ατόμων ως πράξεις δικάσιμης έμφυλης βίας, το φύλο εδώ ορίζεται ώστε να αποτρέψει διεκδικήσεις ενάντια στο ηγεμονικό έμφυλο καθεστώς. Το Καταστατικό της Ρώμης απαγορεύει την

καταναγκαστική στείρωση και όλα τα επιβαλλόμενα «μέτρα για την πρόληψη των γεννήσεων εντός της ομάδας»,⁵ και διατυπώνει ότι οι στόχοι της γενοκτονίας είναι «εθνικές, εθνοτικές, φυλετικές ή θρησκευτικές ομάδες» (Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών 1998, άρθρο 6) και όχι ομάδες οι οποίες είναι έμφυλα προσδιορισμένες. Όπως παρατηρεί η Marcela Lagarde y de los Ríos, «παρόλο που πολλές μορφές βίας κατά των γυναικών είναι ποινικά αδικήματα, η παραβίαση των γυναικών δεν θεωρείται έγκλημα» (2009, σ. xxί.). Ο διωκόμενος βιασμός στο πλαίσιο γενοκτονιών εννοιολογείται μέσω ενός νομικό-κοινωνικού πλαισίου στο οποίο οι γυναίκες θεωρείται ότι αναπαράγουν έθνη, φυλετικοποιημένες ομάδες αλλά και θρησκευτικά δόγματα. Περαιτέρω, ενώ διεθνώς μια από τις ομάδες η οποία νόμιμα υποτάσσεται σε καταναγκαστική στείρωση είναι τα τρανς άτομα, αυτή η στείρωση έχει κατακριθεί όχι ως μια μορφή έμφυλης βίας όπως αυτή ορίζεται στο Καταστατικό της Ρώμης, αλλά ως παραβίαση του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή και τη σωματική ακεραιότητα. Όπου σταδιακά ενσωματώνονται πολιτικά αλλάζει και το νομικό καθεστώς που αφαιρεί από τα τρανς άτομα ανθρώπινα δικαιώματα βάσει της ιδιότητας του πολίτη. Ένα στοιχειώδες δικαίωμα είναι η αναπαραγωγή εντός των εθνο-φυλετικών συνόρων που ορίζει το εκάστοτε καθεστώς. Με άλλα λόγια, η εξαίρεση αλλά και η ενσωμάτωση αναδεικνύουν τα αναπαραγωγικά όρια της «ομάδας» η οποία ορίζεται με εθνο-φυλετικούς και θρησκευτικούς όρους, δηλαδή βάσει συστημάτων καταπίεσης των ατόμων στα περιθώρια του εσωτερικού τους.

Η διαθεματική προσέγγιση αποτελεί μια μορφή αντίστασης στην επιστημολογική βία, εάν επιστρέψουμε στα ριζικά διακυβεύματά της. Ενώ έχει συγχωνευτεί νομικά και ακαδημαϊκά σε πολλά θεσμικά πλαίσια, η διαθεματικότητα στις αρχές της αποτέλεσε κριτική της κρατικής εξουσίας, καταδεικνύοντας πως αυτή διαμορφώνει κατηγορίες αντίληψης και αναπαράστασης οι οποίες επίσης ωθούν αντιστάσεις στην καταπίεση. Αυτή η εννοιολόγηση πηγάζει από τη μαύρη φεμινιστική σκέψη, η οποία στις ΗΠΑ ξεκινάει από τον δέκατο ένατο αιώνα, όταν οι μαύρες γυναίκες δεν ήταν πολίτες και ξεσηκώνονταν ενάντια στις πολλαπλές εκφάνσεις της βίας σε ένα αποικιακό, φυλετικό καθεστώς. Η ριζοσπαστική ιστορία της αντίστασής τους έχει μεταφραστεί με όρους συμπεριληψής στον ηγεμονικό φεμινιστικό λόγο, καθώς διάφορες ομάδες περιθωριοποιημένων υποκειμένων μετατρέπονται σε δείγματα αντιρατσισμού και πολιπολιτισμικότητας στο

εσωτερικό ορισμένων ακαδημαϊκών θεσμών (Falcón & Nash, 2015 · Bilge, 2013 · Puar, 2012 · James, 1999 · Alexander-Floyd, 2012). Με άλλα λόγια, η νεοαποικιακή ενσωμάτωσή της έχει καταλήξει στην αποπολιτικοποίηση της διαθεματικότητας, ενώ χρησιμοποιείται για να «ξεπλύνει» αποικιακές σχέσεις (Bilge, 2013). Όπως γράφει η Andrea Smith (2005) στο έργο της *Conquest: Sexual violence and American Indian genocide*, «επικεντρώνοντας την ανάλυση μας στις ιθαγενείς γυναίκες, μας παροτρύνει να εξετάσουμε τη λειτουργία του κράτους στην αυτοργία της βίας, φυλετικής αλλά και έμφυλης» (σ. 3, δική μου μετάφραση). Μέρος ενός φεμινιστικού ρεύματος το οποίο συνδέει τη διαπροσωπική βία με τη θεσμική βία, η Smith υποστηρίζει ότι οριοθετώντας τη «σεξουαλική βία» αποκλειστικά με όρους ατομικών πράξεων βιασμού, αγνοούμε ένα «ευρύ φάσμα στρατηγικών σχεδιασμένων όχι μόνο για να καταστρέφουν ανθρώπους», αλλά και για να καταστρέφουν την αίσθησή τους ότι αποτελούν μέρος μιας κοινωνικής ομάδας. Στο πλαίσιο της γενοκτονικής κατάκτησης της ηπείρου της Αμερικής, ο συστηματικός φόνος ατόμων «αδιευκρίνιστου φύλου» βάσει των ιδεολογημάτων των κατακτητών, τον οποίο η Deborah Miranda αποκαλεί «φυλοκτονία» (gendercide), συνέβαλε στην αναδιαμόρφωση των αυτοχθόνων κοινωνιών σύμφωνα με την έμφυλη και την φυλετική ιεράρχηση (Miranda, 2010 · Lugones, 2007).

Αιώνες αργότερα, εμποτισμένες με τα κληροδοτήματα τέτοιων διαδικασιών και των προϊστοριών τους, προσπαθούμε να υπονομεύσουμε τα οικοδομήματα μιας επιστημολογίας της καλλιεργημένης άγνοιας (Mills, 1997) με πραγματολογικά στοιχεία που αποδεικνύουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών είναι επιζούσες βίας, κάτι που ήδη γνωρίζουμε, αλλά πρέπει –λόγω της επιστημολογικής βίας⁶– να αποδείξουμε. Καθώς χαρτογραφούμε περιστατικά (που είναι ασφαλώς σημαντικό), η βία φέρεται να εδραιώνεται στην καθημερινότητά μας με τρόπους και εκφάνσεις που, σιγά σιγά, όλο και περισσότερο φαίνεται να ανεχόμαστε. Τη διεθνή άνοδο του φασισμού, του παγκόσμιου μαζικού φόνου γυναικών και τρανς ατόμων, την αστυνόμευση και τη στρατιωτικοποίηση των κοινωνιών μέσω κρατικών, παρακρατικών, θρησκευτικών και διεθνικών εξουσιών, την ακάλυπτη και αμετανόητη εκμετάλλευση και καταστροφή της γης. Ωστόσο, ακόμη και οι περιστασιακές μελέτες τείνουν να υπονοούν την ατμοσφαιρική ποιότητα της βίας, τουλάχιστον εμμέσως, εφόσον δείχνουν την πανταχού

παρουσία της. Εάν, όμως, η έμφυλη βία αποτελεί ατμόσφαιρα, αυτό δεν είναι συνάρτηση της ποσοτικής επικράτησης ή του επιπολασμού των περιστατικών. Η σημαντική διαφορά των δύο προσεγγίσεων είναι η εξής: η κυρίαρχη, περιστασιακή προσέγγιση αντιμετωπίζει την έμφυλη βία με επιδημιολογικούς όρους ως εξάψεις μιας νόσου εντός ενός κοινωνικού σώματος το οποίο, κατά τ' άλλα, είναι υγιές. Με άλλα λόγια, η περιστασιακή αντίληψη συσκοτίζει τη βιοπολιτική και θανατοπολιτική λειτουργικότητα της βίας, επιμένοντας (για ευνόητους πολιτικούς λόγους) στη δυσλειτουργικότητά της.

Ένας κοινότοπος ορισμός της έμφυλης βίας είναι η σωματική, λεκτική και ψυχολογική επίθεση αντρών ενάντια στις γυναίκες (αν και το υποκείμενο της επίθεσης συνήθως υπολείπεται της διατύπωσης του ορισμού). Αυτό το παράδειγμα συνήθως ονομάζεται «βία ενάντια των γυναικών» (violence against women) ή μεταγενέστερα, «βία βάσει του φύλου» (gender-based violence). Ο ορισμός αυτός προϋποθέτει την ύπαρξη του δυαδικού συστήματος φύλου αλλά, κατά τη γνώμη μου, ταυτόχρονα τείνει να φυσικοποιεί την έμφυλη βία ως απόρροια του σεξουαλικού διμορφισμού. Δηλαδή, άντρες και γυναίκες υπάρχουν –αβίαστα– στη φύση και από τη φύση και, μάλιστα, εκ φύσεως υπάρχουν αναγκαστικά – πώς αλλιώς θα αναπαραχθεί το ανθρώπινο είδος; (Wittig, 1992 · Firestone, 1970.) Το πρόγραμμα USVreact βασίζεται σε έναν πιο εκτενή ορισμό της έμφυλης βίας ο οποίος δεν προϋποθέτει ότι το θύμα αυτής φέρει το γυναικείο φύλο από τη γέννηση, αλλά και συνδέει φεμινιστικές προσεγγίσεις με ΛΟΑΤΚ+ προσεγγίσεις. Αντί για το «βία βάσει του φύλου» (GBV), προτείνει τον όρο «βία που σχετίζεται με το φύλο» (gender related violence). Τη βία ορίζει ως «μια μορφή ελέγχου των γυναικών αλλά και άλλων [ατόμων] τα οποία δεν φέρουν τη σεξουαλικότητα ή το φύλο τους σύμφωνα με κανονιστικά πρότυπα» που απορρέουν από το διπολικό σύστημα φύλου (USVreact, 2017, σ.26). Επιπλέον, ο όρος GRV στοχεύει να ανιχνεύσει τις διαδικασίες, πολιτισμικές αξίες και τα στερεότυπα τα οποία καθιστούν δυνατά περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης και έμφυλης βίας, για παράδειγμα, τον καθημερινό σεξισμό, τη σεξουαλική αντικειμενικοποίηση και την εξομάλυνση της σεξουαλικά επιθετικής συμπεριφοράς (USVreact, 2017, σ. 26-27). Περαιτέρω, το USVreact προτείνει μια διαθεματική προσέγγιση η οποία αναγνωρίζει ότι «η σεξουαλική βία και τα αντίκτυπά της διαθλούνται μέσω σχέσεων εξουσίας εκτός του φύλου και ότι όχι μόνο οι γυναίκες αλλά και οι άντρες υφίστανται

σεξουαλική κακοποίηση» (USVreact, 2017, σ. 20). Αυτές οι σημαντικές παραδοχές του θεωρητικού πλαισίου του USVreact μας προσφέρουν την αφετηρία να διερωτηθούμε όχι μόνο πώς η βία σχετίζεται με το φύλο, αλλά πώς το φύλο σχετίζεται με τη βία.

Το φύλο είναι ο πρώτος τρομοκράτης

Εδώ θα παραθέσω την εύστοχη τοποθέτηση ενός συνομιλητή της πρόσφατης έρευνας μου με ΛΟΑΤΚ+ συλλογικότητες και ομάδες στα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ο «Γαβριήλ»,⁷ ένας κούρ ακτιβιστής που συμμετείχε στη συλλογικότητα QV μου λέει:

Γαβριήλ: Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι λέμε χαριτολογώντας ότι «το φύλο είναι ο πρώτος τρομοκράτης». Ε, γιατί βρίσκεσαι σε μια συνθήκη, όπου κι αν γεννηθείς, υπάρχει ένα σύστημα το οποίο –πριν καν αντιληφθείς τον κόσμο– ο γιατρός θα πει αν είσαι «αγοράκι» ή «κοριτσάκι»: υπάρχει μια κοινωνική κατασκευή για σένα που είναι πριν από σένα. Και είναι πάρα πολύ δύσκολο να αντικρουστείς απέναντι σ' αυτήν, που είναι κόντρα στην επιθυμία σου.

Άννα: Και ποιο είναι το κόστος της αντίστασης σε αυτό το κανονιστικό πλαίσιο;

Γαβριήλ: Μμ... Νομίζω ότι το κόστος είναι σίγουρα ότι, ε, παύεις να έχεις ανθρώπινες σχέσεις με τους ίδιους όρους. Δεν μπορείς να υπάρξεις πια σε... –αν αποφασίσεις να φύγεις απ' αυτό δεν μπορείς να επιστρέψεις, ρε παιδί μου, ε, δεν μπορείς να είσαι η «καλή κόρη», ούτε ο «υπάκουος γιος». [παύση] Ε, δεν μπορείς να είσαι ο «in the closet» κολλητός του τάδε [γέλιο] –δεν μπορείς να είσαι διάφορα πράγματα. Τα οποία ενδεχομένως, ρε παιδί μου, για την επιβίωσή σου, να χρειάζεται και μια ευελιξία –είναι πλέον τόσο δύσκολο ακόμα να το υποκριθείς. Κατά τη γνώμη μου, τουλάχιστον.

Άννα: Από ποια άποψη δύσκολο;

Γαβριήλ: Για παράδειγμα, εγώ έχω υπάρξει θύμα βίας. [παύση]

Άννα: Μάλιστα.

Γαβριήλ: [Παύση] Εγώ έχω υπάρξει θύμα βίας, ομοφοβικής βίας ... Ε, η επίθεση –και αυτό είναι το κόστος που λέγαμε– ότι δέχεσαι επίθεση και βία γι' αυτό που είσαι. [... Η κανονικότητα] επιβάλλεται πάρα πολύ βίαια. Επιβάλλεται πάρα πολύ βίαια. Σε πλαίσιο αποδοχής, σε πλαίσιο αναγνωρισιμότητας, σε πλαίσιο αχρησιμότητας, λειτουργίας, υγείας, ε, σ' όλα αυτά⁸

Αλλά όντως «χαριτολογεί» ο Γαβριήλ όταν καταγγέλλει το φύλο ως «ο πρώτος τρομοκράτης»;

Ή μήπως υπερβάλει όταν περιγράφει την εφηβεία του σε μια επαρχιακή πόλη ως «μια εκστρατεία φόβου»; Η σύνθετη λέξη «τρομοκρατία», εκ των λέξεων «τρόμος» και «κράτος», αναφέρεται στη «συστηματική» χρήση, ή την απειλή χρήσης βίας, η οποία επιχειρεί να ασκήσει πίεση, από οργανωμένες ομάδες με πολιτικά, θρησκευτικά, ή άλλα ιδεολογικά κίνητρα, αλλά ακόμη και από ολόκληρους κρατικούς μηχανισμούς, εναντίον ατόμων, ή και ομάδων. Τρομοκράτης, αντίστοιχα, είναι το υποκείμενο που επιτελεί την τρομοκρατία, που επιτελεί τρομοκρατικές πράξεις. Τι θα σήμαινε να σκεφτούμε το φύλο ως εκείνο το υποκείμενο το οποίο τρόμο-κρατεί; Το φύλο τότε ούτε θα αποτελούσε «βάση» βίαιων πράξεων («τη σκότωσα γιατί την αγαπούσα», όπως τραγουδάει ο λαϊκός βάρδος Καζαντζίδης κανονικοποιώντας την έμφυλη βία μέσω της έννοιας της «καφούρας»), αλλά ούτε απλά θα συσχετιζόταν έκτακτα με τη βία. Το φύλο θα αποτελούσε βία αν όντως το βλέπαμε υπό το πρίσμα της τρομοκρατικής του δράσης. Αλλά τι θα μπορούσε να σημαίνει κάτι τέτοιο;

Μια αναδρομή στην τρανσφεμινιστική θεωρία με βοήθησε να καταλάβω τη δήλωση του Γαβριήλ, και να αισθανθώ το βάρος της. Ο δημόσιος και ο ιδιωτικός χώρος κατασκευάζονται με έμφυλους όρους σε διάφορα πολιτισμικά και ιστορικά συμφραζόμενα. Η τρανσφεμινιστική θεωρία μάς επιτρέπει να σκεφτούμε πως όχι μόνο ο χώρος είναι έμφυλα προσδιορισμένος, αλλά πως το έμφυλο σώμα χωρικοποιείται, δηλαδή είναι κατασκευασμένο βάσει της αντίθεσης ιδιωτικού/δημοσίου. Με την έννοια ότι το κάθε σώμα πρέπει ταυτόχρονα να επιτελεί και να επικοινωνεί αναγνωρίσιμα την ταυτότητα φύλου την οποία του έχει αποδοθεί (καταναγκαστικά, από τη γέννηση) –και μάλιστα με αυθεντικότητα, σαφήνεια και ειλικρίνεια (Butler, 1990). Το σώμα διαχωρίζεται σε περιοχές ορατότητας και αορατότητας, δημοσιότητας και ιδιωτικότητας, σύμφωνα με τους εκάστοτε πολιτισμικούς όρους. Με άλλα λόγια, το κοινωνικό φύλο ευφημιστικά αναφέρεται στο «βιολογικό» φύλο του κάθε υποκειμένου, το οποίο καλείται ταυτόχρονα να αποκρύψει και να εκδηλώσει (Bettcher, 2014). Η Talia M. Bettcher (2014, σ. 392) αναπτύσσει την ευφημιστική αναφορική σχέση κοινωνικού και βιολογικού φύλου ως στοιχειώδη πτυχή της τρανσφοβίας, προτείνοντας ότι

η παρουσίαση του φύλου μέσω του ντυσίματος αντιπροσωπεύει τη γυμνή παρουσίαση του φύλου με ευφημιστικά μέσα ... Αυτό είναι ειρωνικό, εφόσον μια από τις κύριες λειτουργίες της ένδυσης είναι να αποκρύψει το σώμα.

Ωστόσο, ακριβώς μέσω αυτής της απόκρυψης αποκαλύπτονται τα γεννητικά όργανα. Στις περιπτώσεις όπου η δημόσια παρουσίαση του φύλου ερμηνεύεται ως μη ευθυγραμμισμένη με τα ιδιωτικά γεννητικά όργανα, αυτή η αντιπροσωπευτική σχέση αποδίδει τις συνθήκες για αυτό που θα ονομάσω 'επιβολή της πραγματικότητας' –ο βασικός τύπος της τρανσφοβίας στον οποίο βασίζεται η αναπαράσταση του τρανς ατόμου ως απατεώνα.

Με αυτήν την έννοια, τα γεννητικά όργανα θεωρούνται ένα είδος «κρυμμένης αλήθειας» τα οποία εκδηλώνει ευφημιστικά η ενδυματολογική παρουσίαση του φύλου. Η ηγεμονική εννοιολόγηση του φύλου βασίζεται σε μια ταύτιση του κοινωνικού φύλου με την εμφάνιση (το φαίνεσθαι) και του βιολογικού φύλου με την πραγματικότητα (το γίνεσθαι, ή μάλλον, το γεννάσθαι). Αλλά το πρόβλημα δεν είναι μόνο η επιβεβλημένη δυαδική φύση του φύλου· ακόμα και για τρανς άτομα που ταυτίζονται με ένα από τα δύο δυαδικά φύλα, δηλαδή, γυναίκες και άντρες οι οποίοι δεν «παραβιάζουν» ή «περιφρονούν» τις επιβεβλημένες έμφυλες κατηγορίες, η «βασική άρνηση της αυθεντικότητας» της ταυτότητας φύλου τους και η βίαιη «επιβολή της πραγματικότητας» τα καθιστούν στόχους τρανσφοβικής βίας και, ως γυναίκες, μισογυνισμού (Bettcher, 2006, σ.181-182, σ. 185-186). Μέσα από μια αναθεώρηση του φύλου, η Bettcher αρθρώνει τη βάση για έναν τρανσφεμινισμό, ο οποίος αποτελεί μια πολιτική «που επικεντρώνεται στις διασταυρώσεις των σεξιστικών και τρανσφοβικών καταπίεσεων», δηλαδή θεωρητικολογεί τις «τρανς γυναίκες ως υποκείμενες σε σεξουαλική καταπίεση ως 'γυναίκες' και σε τρανσφοβία ως 'τρανς' με τρόπους που αναμειγνύονται πλήρως» (2014, σ. 387).

Κάθε φορά που διαχωρίζουμε «άντρες» από «γυναίκες» ή «κοριτσάκια» από «αγοράκια», κάθε φορά που αλληλεπιδρούμε με ένα άλλο υποκείμενο με έμφυλους όρους (είτε πιστεύουμε ότι το κάνουμε είτε όχι) επιτελούμε (είτε ασυνείδητα είτε συνειδητά) έναν σωματικό έλεγχο, ο οποίος –ακριβώς επειδή στηρίζεται στην ευφημιστική σχέση του «κοινωνικού» με το «βιολογικό» φύλο– δεν φτάνει συνήθως στα όρια του ελέγχου κοιλοτήτων. Ωστόσο, ο έλεγχος κοιλοτήτων δεν αποτελεί μονοπώλιο του κράτους, δεν εκτελείται μόνο στα κρατητήρια της ΓΑΔΑ ή στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού. Η «αναταραχή» ή ο «πανικός» που προκαλεί ένα σώμα που δεν συμβιβάζεται με τις φαντασιώσεις του διπολικού συστήματος φύλου οδηγεί συχνά στην προσπάθεια να αποκαλυφθεί το «πραγματικό» φύλο του εν προκειμένου σώματος. Εάν αυτή η

καθημερινότητα των τρανς ατόμων μας φαίνεται «ακραία», εφόσον εδώ το επιχείρημα αφορά ακριβώς την καθημερινότητα, και πώς την αντιλαμβανόμαστε, θα μπορούσαμε να αναστοχαστούμε όλες, όλα και όλοι πώς, στο επίπεδο του κοινότοπου βίωμάτος μας, ένα πλήθος κοινωνικά ενδυναμωμένων θυτών ανιχνεύει και επιχειρεί να «διαβάσει» το φύλο μας στο σώμα μας. Τα τρανς άτομα –είτε αυτοπροσδιορίζονται με όρους διπολικού φύλου είτε όχι– παρενοχλούνται συνέχεια μέσω διαδικασιών ταυτοποίησης, διευκρίνισης και απόδειξης της ταυτότητας φύλου τους (ή την έλλειψη τέτοιας). Αλλά θα πρότεινα πώς το ετεροκανονικό συμβόλαιο (Wittig, 1992) που όλες, όλα και όλοι μας καλούμαστε να συνυπογράψουμε συνεπάγεται ακριβώς την ίδια ακολουθία βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου, σεξουαλικότητας, εμφάνισης και συμπεριφοράς. Άτομα που φαινομενικά δεν επιλέξαν ένα άλλο φύλο από αυτό που τους αποδόθηκε στη γέννηση, ή μια άλλη σεξουαλικότητα από αυτή για την οποία προσδιορίζονταν με βάση την αναπαραγωγική θρησκοληψία που υποτίθεται ότι φέρουν τα γεννητικά τους όργανα, και αυτά τα δήθεν «κανονιστικά» άτομα συνέχεια αστυνομεύονται από ένα πλήθος κοινωνικά ενδυναμωμένων θυτών για το πώς σωματοποιούν ή όχι το «φύλο τους». Φύλο χωρίς βία δεν υφίσταται. Αυτό δεν σημαίνει ότι το φύλο δεν έχει επανακτηθεί ως πεδίο διαφορικής επιτέλεσης ανατρεπτικής επιθυμίας, ως πρώτη ύλη απελευθερωτικής πολιτικής, ως σωσίβιο σωτηρίας, ή και ως ξεφωνημένη σάτιρα. Αλλά ίσως και οι επανακτητικές προσπάθειες πάντα διατηρούν μια υποψία ή κάποιον ίχνος της εγγενούς βίας που συγκροτεί το φύλο.

Εάν όντως το φύλο είναι ο πρώτος τρομοκράτης, οι διαπροσωπικές πράξεις εντάσσονται σε θεσμικά πλαίσια, και μάλιστα υπάγονται και αναπαράγουν τις βαθιές δομές της κοινωνίας. Με αυτήν την έννοια, η θεσμική βία δεν ανάγεται αποκλειστικά σε ατομικές πράξεις και αναπαράγει τις «βαθιές δομές» της κοινωνίας. Περαιτέρω, η δομική βία συσκοτίζεται όταν εστιάζουμε στις περιστάσεις όπου υπάρχει ένας φαινομενικά αυτόβουλος θύτης και ένα αναγνωρίσιμο θύμα μιας χρόνο-χωρικά συγκεκριμένης βίαιης πράξης. Τα κριτήρια της αναγνωρισιμότητας –οι όροι υπό τους οποίους αναγνωρίζουμε την έμφυλη βία ως τέτοια, διαπλάθονται μέσω ηγεμονικών αλλά και αντιστασιακών διαδικασιών και ίσως πιο σημαντικά, μέσω της λογοθετικής διακίνησης μεταξύ τους. Στον βαθμό που καθορίζουν το πλαίσιο των αντιλήψεων μας, αυτοματοποιούνται. Η διαθεματική προσέγγιση συμβάλει στην αλλαγή πλαισίου, είτε επικεντρώνοντας το βλέμμα

σε υποκείμενα τα οποία περιθωριοποιεί ή και εξαιρεί ο ηγεμονικός λόγος, είτε θέτοντας την «άλλη ερώτηση» (Matsuda, 1991) που αποδομεί τη φυσικοποιημένη οριοθέτηση ηγεμονικών σχημάτων σκέψης.

Συνυφασμένες κρίσεις

Ηγεμονικό, πλέον, σχήμα αποτελεί η έννοια της κρίσης. Η κρίση διαμορφώνει υποκείμενα, αλλά καθιστά και μια αναπόσπαστη πτυχή του υποκειμένου, αποτελώντας, έτσι, ένα διττής σημασίας συμβάν. Δέκα χρόνια μετά την κήρυξη της «οικονομικής» κρίσης και τρία μετά την «προσφυγική» κρίση (ενώ σε παγκόσμιο επίπεδο εμμένει η «περιβαλλοντολογική» κρίση), στην προσπάθεια ανάλυσης ενός ομαλοποιημένου, πλέον, καθεστώτος εξαίρεσης, αντιμετωπίζουμε το γεγονός ότι, προσπαθώντας να αναλύσουμε την κρίση, ανακαλύπτουμε ότι είμαστε παράγωγά της (Tsilimprounidi, 2017, σ. 10). Εδώ προσεγγίζω την «κρίση» ως λογοθετική προϋπόθεση που εξομαλύνει την κρατική και παρακρατική βία ώστε να καταστεί δυνατή η συσσώρευση κεφαλαίου μέσω της έξωσης (η πεμπτοσύνη του χρέους και ο στόχος της νεοφιλελεύθερης διαρθρωτικής προσαρμογής), ενώ παράλληλα επαναβεβαιώνει τη νομιμότητα της (δι)εθνικής κυριαρχίας μέσω της διαχείρισης της μετανάστευσης. Αλλά η «κρίση» είναι αναμφισβήτητα και μια υπαρξιακή συνθήκη, η οποία κατασκευάζει νέες υποκειμενικότητες, στο πλαίσιο των οποίων το σπάνιο αγαθό της ιδιότητας του πολίτη αξιοποιείται ως ο στρατηγική επιβίωσης της κρίσης (Carastathis, 2017). Με αυτήν την έννοια συγκροτείται ο ελλαδικός χώρος ως ζώνη διέλευσης, αρχικά, και έπειτα, ως κρατητήριο για εκτοπισμένους ανθρώπους. Εντείνονται οι προϋπάρχοντες ρατσισμοί σε μια λιτή συναισθηματική οικονομία η οποία διαχωρίζει τα νομιμοποιημένα από τα λαθραία υποκείμενα της «κρίσης». Οι τρόποι με τους οποίους κρίνουμε και ανταποκρινόμαστε στα φαινόμενα που ονομάζονται και δεν ονομάζονται «κρίση», στον βαθμό που αντλούν από τις διαχειριστικές πολιτικές, αναπαράγουν τις ρωγμές που εντείνονται μεταξύ «πληθυσμών», αλλά και στο εσωτερικό των υποκειμενικοτήτων μας. Η διαθεματικότητα στην ανάλυση των κρίσεων αναδεικνύει πώς οι κατηγοριοποιήσεις χτίζονται γύρω από ένα πρότυπο συλλογικό υποκείμενο και βασίζονται σε αμοιβαίες ψευδείς σχέσεις. Τίθενται τα ακόλουθα ερωτήματα: Ποιο είναι το υποκείμενο-θύμα της κρίσης; Ποιο είναι το υποκείμενο εμπρόθετης δράσης και ποια κινήματα

δραστηριοποιούνται γύρω από το βίωμά του; Η διαθεματική ανάλυση προτρέπει την αποσταθεροποίηση των συνόρων που διατρέχουν τις «κρίσεις». Με τη διακήρυξη της «προσφυγικής κρίσης» το κράτος προσπάθησε να αποκαταστήσει την παραπαίουσα κυριαρχία του, επαναβιβιώνοντας τα σύνορά του. Ο εντοπισμός του ίδιου του κράτους ως θύματος των «μη διαχειρίσιμων ροών», και η ακόλουθη εφαρμογή των hotspots στα παραμεθόρια νησιά, συνέβαλε στην εξουδετέρωση των ανησυχιών για τη μειωμένη εθνική κυριαρχία της Ελλάδας και προτάθηκε ως στρατηγική για την οικονομική και ηθική αποκατάσταση της (Carastathis, Spathoroulou & Tsilimprounidi, 2018).

Η διαθεματική προσέγγιση υποδεικνύει πως στο χάσμα μεταξύ των ηγεμονικών κατηγοριοποιήσεων θρυμματίζουν ζωές, αόρατες στα πλαίσια που θέτουν στη φαντασία και στην κριτική σκέψη, η απώλεια των οποίων δεν αποτέλεσε ποτέ κρίση για τον ηγεμονικό λόγο. Η αορατότητα της ατμοσφαιρικής βίας στην κοινότοπη αντίληψη διακόπτεται μεν αλλά και επαναλαμβάνεται δε στην αντιμετώπιση εξάρσεων. Παραδειγματικά, αναφέρω την ερευνητική ενασχόληση με την έμφυλη βία στα κέντρα υποδοχής, ταυτοποίησης και κράτησης μεταναστών, ή και στους καταυλισμούς προσφύγων. Εάν εξετάσουμε το ζήτημα περιστασιακά, υπάρχει ενδεχομένως ένα μεγάλο ποσοστό –από τις διαθέσιμες ενδεικτικές μαρτυρίες (π.χ., UNHCR, 2018)– το οποίο με συστηματική έρευνα, χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες εμπειρικές μεθόδους, μπορούμε να προσεγγίσουμε. Αν όμως το εξετάσουμε ατμοσφαιρικά; Δεν νομιμοποιεί τη θεσμική και τη δομική βία μια περιστασιακή αντιμετώπιση; Αν και η συμβολική και αναπαραστασιακή βία, η επιστημολογική βία, η αναπαραγωγική βία και η κοινωνική βία αποτελέσουν άξονες ή συντεταγμένες ανάλυσης, δεν αλλάζει μόνο η απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα (από χ τις εκατό, σε φ τις εκατό υφίστανται βία)· αλλάζει το ερώτημα αυτό καθ' αυτό.

Ζούμε την ατμοσφαιρική βία, η οποία συμπυκνώνεται όχι μόνο στις ορατές εκφάνσεις της, αλλά και στις εκκωφαντικές σιωπές πριν, μετά και μεταξύ τους. Ζούμε μια συνοριοποιημένη πραγματικότητα, όπου έχουν σηκωθεί και ανασηκωνονται, όλο και πιο στιβαρά, τοίχοι ανάμεσά μας. Ζούμε τη βαρβαρότητα ενός καθεστώτος ελέγχου, που βίαια αναπαράγεται μέσα από τις πιο ανώνυμες αλλά και τις πιο προσωπικές διαδικασίες –σε βαθμό που καταλήγουμε να αναρωτιόμαστε εάν έχει όντως μείνει κάτι το προσωπικό, κάτι το αυθεντικά δικό μας. Ζούμε πόλεμο, όχι

μόνο «πόλεμο με άλλα μέσα», αλλά πόλεμο με τα κυριολεκτικά μέσα. Πώς γίνεται να μην το αντιλαμβανόμαστε αυτό;

Εάν κάτι με περιβάλλει ατμοσφαιρικά δεν μπορώ, συχνά, να το νιώσω· πρέπει να βγω από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα για να γίνει αισθητή, και τότε, αν τη χρειάζομαι για την επιβιώσή μου –όπως τα ψάρια το νερό ή οι άνθρωποι τον αέρα– αυτή η απώλεια της ατμόσφαιρας με οδηγεί στο θάνατο. Στην ίδια ακριβώς λογική, αντιστρέφοντάς τη, βασίζεται το διεθνικό φεμινιστικό κίνημα καταφυγής που ξεκίνησε με βάση την αναγκαιότητα να διαφύγουν σοβαρά κακοποιημένες γυναίκες από τα σπίτια όπου κάποιος άνδρας συστηματικά ασκούσε –και είχε το νομιμοποιημένο δικαίωμα να ασκήσει– βία εναντίον τους. Όχι μόνο επειδή η διαφυγή της ατμοσφαιρικής βίας που καθόριζε την καθημερινότητά τους ήταν θέμα επιβίωσης. Αλλά επειδή η ατμοσφαιρική φύση της βίας υπονομεύει την αντίληψη της καθημερινότητας ως βίαιη. Αυτό, σε κοινωνικό επίπεδο, επιφέρουν και τα συστήματα καταπίεσης, εκμετάλλευσης, και συσσώρευσης. Οι συνυφασμένες κρίσεις εάν δεν γίνουν αντιληπτές μέσω μιας διαθεματικής οπτικής φαίνονται διακριτές και άσχετες μεταξύ τους· επίσης, φαίνονται να βάλονται από αυτές αντικρουόμενα συλλογικά υποκείμενα, προτείνοντας σχέσεις προτεραιότητας και ανταγωνισμού μεταξύ, λόγου χάρη, οικονομικά πληττόμενων πολιτών και πολιτικά περιθωριοποιημένων αιτούντων ασύλου. Οι αδήλωτες δε κρίσεις – οι μορφές βίας που εδραιώνονται ως κανονικότητα – αποτελούν ταυτόχρονα την προϋπόθεση της λογοθετικής κατασκευής των πολλαπλών, ομόκεντρων κρίσεων, ενώ υποβιβάζονται ως εξωτερική καταστατική τους συνθήκη. Καθώς χτίζεται μια συνοριοποιημένη πραγματικότητα, οι συνυφασμένες κρίσεις καθιστούν ταυτόχρονα πιο ωμές και πιο ακατανόητες τις σχέσεις μεταξύ υποκειμένων τα οποία διαχωρίζονται προς βιοπολιτική και θανατοπολιτική διαχείριση. Και αν χτίζεται το προνόμιο μέσα από την ατμοσφαιρική βία –για παράδειγμα, το προνόμιο του πολίτη που χτίζεται μέσα από στρατόπεδα συγκέντρωσης– η αντίληψη της καθημερινότητας ως έχει ενδεχομένως διαστρεβλώνεται ακόμα περισσότερο. Πνιγμούς, ξυλοδαρμούς, βιασμούς, πείνα, βρωμιά, ατέλειωτη αναμονή, απελπισία, απόγνωση, απώλεια. Πώς γίνεται να μην τα αντιλαμβανόμαστε αυτά;

Υποσημειώσεις

- 1 Το παρόν άρθρο βασίζεται στην τοποθέτησή μου στο στρογγυλό τραπέζι «Διαθεματικότητα της σεξουαλικής και έμφυλης βίας: Ορισμοί, ερευνητικές προσεγγίσεις και πολιτικές παρεμβάσεις», στο πλαίσιο του προγράμματος USVreact, που διοργάνωσαν οι Αθηνά Αθανασίου, Αλεξάνδρα Ζαββού και Βούλα Τούρη στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- 2 «Γυναίκες που ανήκουν σε μειονότητες, ιθαγενείς γυναίκες, γυναίκες πρόσφυγες, μετανάστριες, γυναίκες που ζουν σε αγροτικές ή απομακρυσμένες κοινότητες, άστεγες γυναίκες, οι γυναίκες σε ιδρύματα ή υπό κράτηση, θηλυκά παιδιά, γυναίκες με αναπηρίες, ηλικιωμένες γυναίκες και οι γυναίκες σε κατάσταση ένοπλης σύγκρουσης, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες στη βία» (United Nations General Assembly, 1993, δική μου μετάφραση).
- 3 «Ο όρος ‘βία κατά των γυναικών’ σημαίνει κάθε πράξη βίας βάσει του φύλου, η οποία έχει ως αποτέλεσμα ή ενδέχεται να προκαλέσει σωματική, σεξουαλική ή ψυχολογική βλάβη ή πόνο στις γυναίκες, συμπεριλαμβανομένων των απειλών τέτοιων πράξεων, εξαναγκασμού ή αυθαίρετης στέρησης της ελευθερίας, είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό βίο» (United Nations General Assembly, 1993, δική μου μετάφραση).
- 4 «Για τους σκοπούς του παρόντος καταστατικού νοείται ότι ο όρος ‘φύλο’ αναφέρεται στα δύο φύλα, άνδρες και γυναίκες, στο πλαίσιο της κοινωνίας. Ο όρος ‘φύλο’ δεν υποδηλώνει καμιά έννοια διαφορετική από την παραπάνω» (United Nations General Assembly, 1998, άρθρο 7, παράγραφος 3, δική μου μετάφραση).
- 5 Το Καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου αποτελεί μια συνθήκη στην οποία 23 κράτη είναι συμβαλλόμενα μέρη· τέθηκε σε ισχύ το 2002 και καθιερώνει «δικαιοδοσία επί προσώπων για σοβαρά εγκλήματα διεθνούς ενδιαφέροντος» της Γενικής Συνέλευσης (Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, 1998, σ. 2). Άλλα 31 κράτη έχουν υπογράψει χωρίς να έχουν επικυρώσει το Καταστατικό της Ρώμης, ενώ τρία υπογράφοντα κράτη έχουν, ουσιαστικά, αποσυρθεί από τη Συνθήκη (Ισραήλ, Σουδάν και Ηνωμένες Πολιτείες) ενώ 41 επιπλέον κράτη μέλη του ΟΗΕ (συμπεριλαμβανομένων της Κίνας, της Ινδίας, της Τουρκίας και του Λιβάνου) δεν έχουν υπογράψει καθόλου.
- 6 Σημαντικές εδώ είναι οι έννοιες της απόπνιξης

της μαρτυρίας (testimonial smothering) και της σίγασης της μαρτυρίας (testimonial quieting) που αναπτύσσει η Kristy Dotson (2011).

- 7 Ψευδώνυμο.
- 8 Επιπρόσθετες οι εμφάσεις. Ένα πιο εκτενές απόσπασμα από τη συνομιλία μου με τον Γαβριήλ παρατίθεται στο Carastathis, υπό δημοσίευση, 2018.

Βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Α. (2012). *Η κρίση ως κατάσταση «έκτακτης ανάγκης»: Κριτικές και αντιστάσεις*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Alexander-Floyd, N.G. (2012). Disappearing acts: Reclaiming intersectionality in the social sciences in a post-black feminist era. *Feminist Formations*, 24(1), σελ. 1-25.
- Bettcher, T.M. (2014). Trapped in the trong Theory: Rethinking trans oppression and resistance. *Signs*, 39(2), σελ. 383-406.
- Bettcher, T.M. (2006). Appearance, reality, and gender deception: Reflections on transphobic violence and the politics of pretense. Στο F. O’ Murchadha (επιμ.), *Violence, victims, justifications: Philosophical approaches*, (σελ. 175-200). Οξφόρδη: Peter Lang.
- Bilge, S. (2013). Intersectionality undone: Saving intersectionality from intersectionality studies. *Du Bois Review*, 10(2), σελ. 405-424.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Νέα Υόρκη και Λονδίνο: Routledge.
- Carastathis, A., Spathopoulou A., & Tsilimpounidi, M. (υπό έκδοση, 2018). Crisis, what crisis? Immigrants, refugees, and invisible struggles. *Refuge*. L. Whitley, G. Mahrouse, N. Kouri-Towe, & A. Carastathis (επιμ.). Ειδικό τεύχος “Intersectional feminist interventions in the ‘refugee’ crisis”.
- Carastathis, A. (υπό έκδοση, 2018). Gender is the first terrorist: Homophobic and transphobic violence in Greece. *Frontiers: A Journal of Women’s Studies*. A. Christou (επιμ.). Ειδικό τεύχος “Gendered Violence”.
- Carastathis, A. (2017). Nesting crises. *Women’s*

- Studies International Forum*. E. Gutiérrez Rodríguez, P. Tuzcu, & H. Winkel (επιμ.). Ειδικό τεύχος “Feminisms in times of antifeminism, racism, and austerity”. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.11.007>.
- Chinkin, C. (2009). Gender-related violence and international criminal law and justice. Στο A. Cassese (επιμ.), *The Oxford Companion to International Criminal Justice* (σελ.75-81). Οξφόρδη και Νέα Υόρκη: Oxford University Press.
- Crenshaw, K.W. (1991). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. *Stanford Law Review*, 43(6), σελ. 1241-1299.
- Crenshaw, K.W., & Ritchie, A.J. (2015). *Say her name: Resisting police brutality against black women*. Νέα Υόρκη: African American Policy Forum & Center for Intersectionality and Social Policy Studies, Columbia University.
- Dotson, K. (2011). Tracking epistemic violence, tracking practices of silencing. *Hypatia: A journal of Feminist Philosophy*, 26(2), σελ. 236-257.
- Falcón, S.M., & Nash, C.J. (2015). Shifting analytics and linking theories: A conversation about the ‘meaning-making’ of intersectionality and transnationalism. *Women’s Studies International Forum*, 50, σελ. 1-10.
- Firestone, S. (1970). *The dialectic of sex*. Νέα Υόρκη: Bantam.
- Harris, A.P. (1990). Race and essentialism in feminist legal theory. *Stanford Law Review*, 42(3), σελ. 581-616.
- INCITE! (2006). *Women of colour against violence: The Incite! anthology*. A.L. Smith, B.E. Richie, J. Sudbury & J. White (επιμ.). Βοστώνη: South End Press.
- James, J. (1999). *Shadowboxing: Representations of black feminist politics*. Νέα Υόρκη: Palgrave.
- Lagarde y de los Ríos, M. (2009). Preface: Feminist keys for understanding femicide: Theoretical, political and legal construction. Στο R.-L. Fregoso & C. Bejarano (επιμ.), *Terrorizing women: Femicide in the Americas* (σελ. xi-xxvi). Ντάρχαμ και Λονδίνο: Duke University Press.
- Lugones, M. (2007). Heterosexualism and the colonial/modern gender system. *Hypatia: A journal of Feminist Philosophy*, 22(1), σελ. 186-209.
- Matsuda, M. (1991). Beside my sister, facing the enemy: Legal theory out of coalition. *Stanford Law Review*, 43(6), σελ. 1183-1192.
- May, V.M. (2015). *Pursuing intersectionality, unsettling dominant imaginaries*. Νέα Υόρκη και Λονδίνο: Routledge.
- Mills, C. (1997). *The racial contract*. Ιθάκα: Illinois University Press.
- Miranda, D.A. (2010). Extermination of the Joyas: Gendercide in Spanish California. *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, 16(1-2), σελ. 253-284.
- Moshan, B.S. (1998). Women, war, and words: The gender component in the permanent international criminal court’s definition of crimes against humanity. *Fordham International Law Journal*, 22(1), σελ. 154-184.
- Puar, J.K. (2012). ‘I would rather be a cyborg than a goddess’: Becoming intersectional in assemblage theory. *PhiloSOPHIA: A Journal of Continental Feminism*, 2(1), σελ. 49-66.
- Smith, A.L. (2005). *Conquest: Sexual violence and American Indian genocide*. Βοστώνη: South End Press.
- Tsilimpounidi, M. (2017). *Sociology of crisis: Visualising urban austerity*. Λονδίνο: Routledge.
- United Nations. (1985). Nairobi forward-looking strategies. Διαθέσιμο στο: <http://www.un-documents.net/nfl-intr.htm> (5/3/2018).
- United Nations General Assembly. (1993). Declaration on the elimination of violence against women. Διαθέσιμο στο: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (5/3/2018).
- UNHCR (2018). Refugee women and children face heightened risk of sexual violence amid tensions and overcrowding at reception facilities on Greek islands. Διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/news/>

briefing/2018/2/5a7d67c4b/refugee-women-children-face-heightened-risk-sexual-violence-amid-tensions.htm.

USVreact (2018). Training to respond to sexual violence at European Universities: Final report of the USVreact Project. P. Alldred & A. Phipps (επιμ.). Μιντλέσεξ: Brunel University London Press.

Wittig, M. (1992). *The straight mind and other essays*. Βοστώνη: Beacon.

Βιογραφικό

Διδάκτωρ Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο ΜακΓκιλ· ΜΔΕ, Φύλο, Πολιτισμός και Κοινωνία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου· πρώτο πτυχίο, Φιλοσοφία, Πανεπιστήμιο Αλμπέρτας. Συγγραφέας του *Intersectionality: Origins, contestations, horizons* (Εκδόσεις Πανεπιστημίου της Νεμπράσκα, 2016).
Email: acarastathis@gmail.com